

Monika Wałachowska

Wyłączenie odpowiedzialności UFG za szkody wyrządzone posiadaczowi pojazdu mechanicznego przez kierującego nieubezpieczonym pojazdem a roszczenia osób pośrednio poszkodowanych

Autorka niniejszego artykułu ma na celu analizę zagadnienia zakresu odpowiedzialności Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego, uwzględniając treść art. 106 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Przepis ten przewiduje wyłączenie odpowiedzialności Funduszu wobec nieubezpieczonego posiadacza pojazdu w przypadku, gdy szkodę wyrządził kierujący pojazdem. Z uwagi na zakres odpowiedzialności UFG (art. 98 ww. ustawy) zasadne jest rozważenie, czy w związku z wyłączeniem odpowiedzialności UFG, dopuszczalne jest dochodzenie roszczeń przez pośrednio poszkodowanych na podstawie art. 446 k.c. (a niekiedy nawet art. 448 k.c. w związku z naruszeniem tzw. więzi rodzinnej).

Słowa kluczowe: odpowiedzialność cywilna, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, ubezpieczenie posiadacza pojazdu mechanicznego, pośrednio poszkodowani.

1. Uwagi wstępne. Zadania i cele działalności Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego

Zgodnie z przepisami ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych¹ zadaniem UFG jest wypłata odszkodowania w sytuacji, gdy ubezpieczyciel nie jest zobowiązany do świadczenia lub nie spełnia świadczenia (np. gdy szkodę wyrządził nieubezpieczony albo niezidentyfikowany sprawca, bądź w razie upadłości zakładu ubezpieczeń). Jest to, zgodnie z dyrektywami 84/5/EWG² oraz 2009/103/WE³, instytucja powołana w interesie osób poszkodowanych w wypadkach drogowych. Zadaniem Funduszu jest zatem zaspokojenie roszczeń

¹ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 392, z późn. zm.; dalej: „ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych”).

² Dyrektywa Rady Europejskiej z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów silnikowych (Dz. Urz. L 8 z 11.01.1984 r., s. 17 i n.).

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 września 2009 r. w sprawie ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności (Dz. Urz. L 263 z 7.10.2009 r., s. 11 i n.).

z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych, co do zasady w granicach takich, jak odpowiada ubezpieczyciel⁴.

Zdaniem Sądu Najwyższego, UFG jest instytucją „*uzupełniająca*” (podkreśl. M.W.) ubezpieczenie OC⁵. W istocie chodzi o zagwarantowanie wypłaty tam, gdzie np. obowiązek ubezpieczenia nie został spełniony. Z drugiej strony cele działalności Funduszu wykraczają poza zakres ubezpieczeń (m.in. funkcja kontrolna, informacyjna). Inaczej mówiąc, **Fundusz może nie być zobowiązany do pokrycia wszystkich szkód, do których zobowiązany byłby ubezpieczyciel, jego obowiązek zaspokojenia roszczeń ulega m.in. ograniczeniom wskazanym w art. 106 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych**. Funkcja kompensacyjna jest zatem jedną z kilku, do jakich został powołany Fundusz⁶. Jednocześnie nie można twierdzić, że odpowiedzialność Funduszu jest tożsama z odpowiedzialnością ubezpieczyciela. Fundusz należy raczej uważać za instytucję *quasi*-ubezpieczeniową (podobnie jak Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych)⁷, źródłem jego obowiązku nie jest umowa, ale przepis ustawy.

Fundusz pełni niewątpliwie funkcję gwarancyjną, a więc ma obowiązek spełnić świadczenie w wypadkach, gdy nie byłby zobowiązany do tego ubezpieczyciel, co samo w sobie ma uzupełniać system ochrony osób poszkodowanych. Uzupełniająca rola Funduszu w systemie ubezpieczeń obowiązkowych nie oznacza jednak, że jest on zobowiązany do pokrycia wszelkich szkód⁸. Fundusz wypłaca świadczenia w ściśle określonych przypadkach i w granicach określonych przez prawo.

Zakres szkód podlegających wynagrodzeniu poprzez wypłatę świadczeń przez UFG określają przepisy art. 98 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Zgodnie z tym przepisem „*do zadań Funduszu należy zaspokajanie roszczeń z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych, o których mowa w art. 4 pkt 1 i 2, w granicach określonych na podstawie przepisów rozdziałów 2 i 3* [podkreśl. M.W.], *za szkody powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:*

1) *na osobie, gdy szkoda została wyrządzona w okolicznościach uzasadniających odpowiedzialność cywilną posiadacza pojazdu mechanicznego lub kierującego pojazdem mechanicznym, a nie ustalono ich tożsamości;*

2) *w mieniu, w przypadku szkody, w której równocześnie u któregośkolwiek uczestnika zdarzenia nastąpiła śmierć, naruszenie czynności narządu ciała*

⁴ Zob. G. Bieniek. 2004. „Cywilnoprawna problematyka ubezpieczenia OC pojazdów mechanicznych na tle nowych uregulowań”, *Przeгляд Sądowy* 2004 (nr 5), s. 62.

⁵ Uchwała SN z 6 września 1994 r., III CZP 104/94, OSNC 1995 nr 2, poz. 25.

⁶ Zob. E. Wanat-Poleć. 2007. „Nowe zadania UFG w świetle wdrożenia do polskiego prawa Piątej Dyrektywy komunikacyjnej”, *Prawo Asekuracyjne* 2007 (nr 3), s. 51; zob. też G. Bieniek. 2011. „Odpowiedzialność cywilna za wypadki drogowe”, wyd. 3, Warszawa: LexisNexis, s. 316–317.

⁷ Zob. E. Kowalewski. 2003. „Ocena nowego ustawodawstwa ubezpieczeniowego”, *Państwo i Prawo* 2003 (nr 12), s. 25).

⁸ Zob. też M. Romanowski, A.M. Weber. 2013. „W sprawie wydłużenia terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego przeciwko Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu”, *Prawo Asekuracyjne* 2013 (nr 3), s. 7–8.

lub rozstrój zdrowia, trwający dłużej niż 14 dni, a szkoda została wyrządzona w okolicznościach uzasadniających odpowiedzialność cywilną posiadacza pojazdu mechanicznego lub kierującego pojazdem mechanicznym, a nie ustalono ich tożsamości; [...]

3) na osobie, w mieniu, w mieniu i na osobie, gdy:

a) posiadacz zidentyfikowanego pojazdu mechanicznego, którego ruchem szkodę tę wyrządzono, nie był ubezpieczony obowiązkowym ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych [podkreśl. M.W.],

b) posiadacz zidentyfikowanego pojazdu mechanicznego, którego ruchem szkodę tę wyrządzono, zarejestrowanego za granicą na terytorium państwa, którego biuro narodowe jest sygnatariuszem Porozumienia Wielostronnego, nie był ubezpieczony obowiązkowym ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, a pojazd mechaniczny był pozbawiony znaków rejestracyjnych, bądź znaki te nie były, w momencie zdarzenia, przydzielone temu pojazdowi przez właściwe władze,

[...]

2. W przypadku ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości zakładu ubezpieczeń lub umorzenia postępowania upadłościowego, jeżeli majątek dłużnika oczywiście nie wystarcza nawet na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego albo w przypadku zarządzenia likwidacji przymusowej zakładu ubezpieczeń, jeżeli roszczenia osób uprawnionych nie mogą być pokryte z aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, do zadań Funduszu należy również zaspokajanie roszczeń osób uprawnionych z:

1) umów ubezpieczeń obowiązkowych, o których mowa w art. 4 pkt 1–3, za szkody powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w granicach określonych na podstawie przepisów rozdziałów 2–4;

2) umów ubezpieczeń obowiązkowych, o których mowa w art. 4 pkt 4, oraz umów ubezpieczenia na życie, w wysokości 50% wierzytelności, do kwoty nie większej niż równowartość w złotych 30 000 euro według średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski obowiązującego w dniu ogłoszenia upadłości, oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub umorzenia postępowania upadłościowego albo w dniu zarządzenia likwidacji przymusowej”.

Warto przypomnieć, że świadczenia wypłacane przez UFG powinny być co do zasady w takiej wysokości, w jakiej wypłacałby je ubezpieczyciel, gdyby dopełniono obowiązku ubezpieczenia⁹. W innych przypadkach (zob. art. 98 w zw. z art. 106–107) nie jest to oczywiście regułą.

⁹ W związku z wydaniem w czerwcu 2016 r. Rekomendacji Komisji Nadzoru Finansowego w sprawie procesu ustalania i wypłaty zadośćuczynienia z tytułu szkody niemajątkowej z umów ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych nie jest jasne, czy w razie np. braku ubezpieczenia OC posiadacza pojazdu mechanicznego, Fundusz powinien kierować się zasadami przewidzianymi w Rekomendacjach. Sądzić jednak można, że skoro w tym przypadku Fundusz pełni funkcję gwarancyjną i uzupełniającą system ubezpieczeń obowiązkowych,

Ważne jest jednak, że podobnie jak w przypadku zakładu ubezpieczeń, obowiązek wypłaty świadczeń ma charakter akcesoryjny w stosunku do samej odpowiedzialności sprawcy/posiadacza – Fundusz może być zobowiązany do spełnienia określonych świadczeń, jeśli posiadacz ponosi odpowiedzialność cywilną za wyrządzoną szkodę, ustalaną na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Jednocześnie Fundusz nie zaspokaja roszczeń z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych (nie jest ubezpieczycielem), ale spełnia świadczenia m.in. w związku z niezawarciem umowy ubezpieczenia OC¹⁰.

Szczególnie istotne dla określenia zakresu odpowiedzialności UFG jest wyłączenie przewidziane w art. 106 ust. 6 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Zgodnie z tym przepisem „**Fundusz nie spełnia świadczenia z tytułu ubezpieczeń obowiązkowych, o których mowa w art. 4 pkt 1 i 2, za szkody w mieniu i na osobie wyrządzone posiadaczowi pojazdu mechanicznego przez kierującego tym pojazdem**” [podkreśl. M.W.]. Fakt, że przepis ten nie wymienia innych osób (niż posiadacz pojazdu – uwaga M.W.), którym szkodę mógł wyrządzić kierujący pojazdem, rodzi wątpliwość, czy Fundusz zobowiązany jest do spełnienia świadczeń odszkodowawczych wobec podmiotów, które można określić jako poszkodowanych pośrednio.

Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy ogólnie wskazać na charakter roszczeń przysługujących pośrednio poszkodowanym oraz wpływ ich charakteru na zakres wyłączenia z art. 106 ust. 6 pkt 1 cyt. ustawy.

2. Charakter roszczeń z art. 446 i 448 k.c.

Uszczerbek powstający na skutek śmierci innej osoby można z jednej strony uznać jako mający charakter samodzielny, ale z drugiej – jako powstały pośrednio w tym sensie, że ma on źródło w tym samym zdarzeniu, które doprowadziło do śmierci bezpośrednio poszkodowanego. Mimo jednak, że roszczenia osób poszkodowanych pośrednio są niezależne od roszczeń poszkodowanego bezpośrednio, to są jednak powiązane ze zdarzeniem głównym i szkodą bezpośrednio poszkodowanego (gdyby nie szkoda na osobie i śmierć innego podmiotu, roszczenia osób trzecich w ogóle by nie powstały). Roszczenia osób trzecich mają charakter niejako „następczy”, szkoda jest wyrządzona w sposób pośredni (zob. art. 446 k.c.). Uszczerbki osób bliskich zmarłego są zatem pewnym „refleksem” szkody głównej, choć ocenia się je samodzielnie. Inaczej mówiąc, choć roszczenia np. wdowy czy dzieci zmarłego mają charakter samodzielny (*de iure proprio*), to pozostają w ścisłym związku z uszczerbkiem bezpośrednio poszkodowanego. **Gdyby nie szkoda bezpośrednio poszkodowanego i w konsek-**

powinien kierować się *de facto* tymi samymi kryteriami przy szacowaniu wysokości zadośćuczynienia (Rekomendacje opracowano odwołując się do orzecznictwa SN i sądów powszechnych oraz przyjmowanych tam kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia). Tekst Rekomendacji dostępny jest na stronie: https://www.knf.gov.pl/Images/Rek_dot_procesu_ustalania_i_wypłaty_zadośćuczyn_z_tyt_szkody_niemajątkowej_z_umowOC_posiadaczy_pojazdow_mech_tcm75-47349.pdf (data dostępu: 8 XI 2016 r.).

¹⁰ Zob. też M. Orlicki, w: M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński. 2007. „Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych”, Bydgoszcz–Poznań, s. 148.

wencji jego śmierć, nie można by w ogóle mówić o uszczerbku doznanym przez osoby trzecie¹¹. Czynnikiem, który niejako „łączy” te uszczerbki i powstające w związku z nimi roszczenia jest wspólność zdarzenia sprawczego, będącego źródłem szkody pierwotnej¹². Pozostałe przesłanki odpowiedzialności są oceniane samodzielnie, względem każdego z uprawnionych dochodzących kompensacji, a więc pod uwagę należy wziąć także m.in. przyczynienie się zmarłego do powstania lub zwiększenia rozmiarów szkody (zob. art. 362 k.c.)¹³. Większość systemów prawnych w Europie uznaje w omawianych sytuacjach, że mamy do czynienia z **jednym deliktem, który jest źródłem wielu roszczeń**¹⁴. Można wręcz powiedzieć, że **wskutek śmierci osoby bezpośrednio poszkodowanej, osoby bliskie niejako wstępują w jej sytuację w zakresie poniesionych uszczerbków**¹⁵. Tożsamość zdarzenia nie przeczy samodzielności roszczeń i uszczerbków, niemniej jednak ich ścisły związek powoduje, że **przyczynienie się bezpośrednio poszkodowanego powinno wpływać na zakres kompensacji przyznanej poszkodowanym pośrednio**. Mimo bowiem, że roszczenia osób bliskich należy traktować jako *sui iuris* (nie są to przecież także roszczenia ze spadku), to jednak mają one źródło w tym samym zdarzeniu. To powoduje, że **osoby bliskie wstępują w sytuację prawną zmarłego, a więc ich roszczenia zależą również od zachowania się bezpośrednio poszkodowanego**. Prowadzi to do wniosku, że **poszkodowani pośrednio nie mogą znajdować się w bardziej uprzywilejowanej sytuacji niż zmarły, skoro jego śmierć jest źródłem ich roszczeń**¹⁶.

Zależności pomiędzy tymi roszczeniami nie wyklucza także treść art. 446 k.c., który nie jest przecież samodzielną podstawą odpowiedzialności, ale przepisem wyznaczającym jej zakres (przepis ten reguluje skutki czynu niedozwolonego, który doprowadził do śmierci bezpośrednio poszkodowanego)¹⁷. Gdyby nie pierwotne zdarzenie (np. ruch pojazdu mechanicznego), roszczenia osób wymienionych w art. 446 k.c. w ogóle by nie powstały. Innymi słowy, wcześniejsze zobowiązanie przekształca się na skutek śmierci poszkodowanego bezpośrednio, a więc to prawo obowiązujące w dniu zdarzenia określa skutki

¹¹ Zob. też A. Szpunar. 1970. „Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym”, *Studia Cywilistyczne* 1970, t. XV, s. 105.

¹² Zob. M. Wałachowska. 2014. „Wynagrodzenie szkód deliktowych doznanych przez pośrednio poszkodowanych (na skutek śmierci albo uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia osoby bliskiej)”, Warszawa: LexisNexis, s. 32.

¹³ Zob. też M. Nesterowicz. 1989, w: „Kodeks cywilny z komentarzem”, t. I, J. Winiarz (red.), Warszawa 1989, s. 450.

¹⁴ Ch. C. Wendehorst, „Wrongful death and compensation for pecuniary loss”, w: *European Tort Law 2006*, E. Koziol, B.C. Steininger (red.), Wien–London 2008, s. 41.

¹⁵ Zob. M. Wałachowska, *op. cit.*, s. 59.

¹⁶ Z tego powodu przyczynienie się zmarłego musi mieć znaczenie – zob. A. Szpunar. 1971. „Wina poszkodowanego w prawie cywilnym”, Warszawa, s. 178; A. Kubas. 1976. „Zachowanie osób trzecich jako przyczynienie się poszkodowanego”, *Studia Cywilistyczne* 1976, t. XXVI, s. 33.

¹⁷ Zob. A. Szpunar. 2000. „Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej”, *Bydgoszcz*, s. 71; J. Matys. 2010. „Model zadośćuczynienia pieniężnego z tytułu szkody niemajątkowej w kodeksie cywilnym”, Warszawa, s. 252; M. Wałachowska, *op. cit.*, s. 135.

deliktu¹⁸. W konsekwencji oznacza to, że sprawca bądź inne osoby odpowiedzialne mogły nie obejmować swoją odpowiedzialnością wszystkich skutków zdarzenia, w szczególności mogły nie zakładać, że ich odpowiedzialnością np. 15 lat temu było objęte zadośćuczynienie za krzywdę spowodowaną naruszeniem więzi rodzinnej ujmowanej jako dobro osobiste. Z tego względu wątpliwe jest w sprawach sprzed wielu lat powoływanie się na koncepcje więzi rodzinnych, skoro w dniu zdarzenia ani ubezpieczyciel, ani Fundusz nie brali w ogóle pod uwagę konieczności kompensacji krzywdy, jaka mogłaby powstać z tego tytułu¹⁹. Istnienie abstrakcyjnie ujętej więzi emocjonalnej ze zmarłym jest niewystarczające do uznania jej za dobro osobiste. Nie wystarczy zatem samo subiektywne przekonanie powoda o jej istnieniu – w przeciwnym razie samo wniesienie powództwa oznaczałoby istnienie naruszenia²⁰. Nie jest zatem możliwe objęcie ochroną uczuć ludzkich jako pewnej abstrakcyjnej całości, gdyż pojęcie to jest zbyt ogólne i wysoce subiektywne²¹. Nie zawsze konstrukcja praw podmiotowych jest adekwatna do ochrony wartości związanych z człowiekiem. Fakt, że przed wprowadzeniem art. 446 § 4 k.c. powództwa o zadośćuczynienie pieniężne za śmierć osoby bliskiej na podstawie art. 448 k.c. zdarzały się niezwykle rzadko świadczyć może tylko o tym, że przepis ten nie był uznawany za generalną podstawę roszczenia. Ponadto naruszenie więzi rodzinnej nie jest „szkodą na osobie”, za którą może odpowiadać UFG zgodnie z art. 98 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, o czym jeszcze będzie mowa.

Nie można jednocześnie twierdzić, że istnieje interes w ochronie życia innej osoby, zatem życie np. małżonka nie jest chronionym dobrem drugiego z małżonków²². Nie podzielam poglądu, że zdrowie czy życie osób bliskich jest dobrem osobistym²³, ponieważ uczucie przywiązania, które stanowi jego podstawę, jest pojęciem szerszym i nie należy go utożsamiać z dobrami o charakterze *erga omnes*.

Powyższe uwagi podają w wątpliwość odwoływanie się wyłącznie do wykładni literalnej art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. Sądzę, że **wykładnia logiczna przemawia za tym, aby wyłączenie odpowiedzialności UFG, przewidziane w art. 106 ust. 6 pkt 1, dotyczyło również osób, które doznały szkody „jedynie” pośrednio, tj. w związku ze śmiercią poszkodowanego bezpośrednio.**

¹⁸ Zob. M. Wałachowska, *op. cit.*, s. 298 i cyt. tam literatura i orzecznictwo.

¹⁹ Zob. szczególnie M. Wałachowska, *op. cit.*, s. 308 i n.

²⁰ Tak trafnie J.S. Piąkowski w głosie do wyroku SN z 16 stycznia 1976 r., II CR 692/75, Nowe Prawo 1977 (nr 7–8), s. 114.

²¹ Zob. S. Grzybowski. 1957. „Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego”, Warszawa: Wyd. Prawnicze, s. 19.

²² Tak J. Murphy. 2007. „Street on Torts”, Oxford, s. 679.

²³ Tak B. Lackoroński. 2009. „Zadośćuczynienie pieniężne za krzywdy wynikłe ze śmierci najbliższego członka rodziny na podstawie art. 446 § 4 k.c.”, cz. 2, Palestra 2009 (nr 9–10), s. 37.

3. Wyłączenie z art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych

3. 1. Uwagi ogólne. Zasady wykładni prawa

Przewidziane w art. 106 ust. 6 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych wyłączenie obowiązku wypłaty świadczeń przez UFG dotyczy przypadku, gdy szkoda została wyrządzona przez kierowcę posiadaczowi. Pojęcie posiadania musi być interpretowane na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Zgodnie z art. 336 k.c. posiadaczem rzeczy jest zarówno ten, kto nią faktycznie włada jak właściciel (posiadacz samoistny), jak i ten, kto nią faktycznie włada jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub mający inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą (posiadacz zależny).

Wykładnia językowa cytowanego przepisu oraz względ na zasadę *exceptiones non sunt extendendae* (wyjątki nie mogą być poddawane wykładni rozszerzającej) może prowadzić do wniosku, że wyłączenie dotyczy tylko posiadacza (a więc bezpośrednio poszkodowanego, czyli osoby, która przeżyła mimo obrażeń doznanych w związku z ruchem pojazdu). Sądzę jednak, że wykładnia literalna, odwołująca się do argumentu, że wyłączeniem nie są objęte inne osoby tylko dlatego, że nie są posiadaczem pojazdu, może prowadzić do absurdalnych wniosków. Roszczenia poszkodowanego bezpośrednio oraz pośrednio poszkodowanych (a więc roszczenia wynikające z art. 444–445 oraz art. 446 k.c., ewentualnie także z art. 448 k.c. (naruszenie więzi rodzinnej)) są ze sobą ściśle związane, jako mające źródło w tym samym zdarzeniu (tu: ruch pojazdu mechanicznego).

Warto w tym miejscu odnieść się do zasad wykładni prawa, które mogą być pomocne w zakresie analizowanych zagadnień. Jak słusznie twierdzi się w orzecznictwie, należyta interpretacja aktu normatywnego, polegająca na odczytaniu zeń właściwego i zgodnego z intencjami prawodawcy sensu, wymaga nierzadko, oprócz posługiwania się wykładnią językową (gramatyczną), stosowania także innych metod wykładni, np. systemowej, historycznej czy wreszcie celowościowej, zmierzającej do ustalenia celu, w jakim wydano dane przepisy, i tłumaczącej ich sens w świetle tego celu²⁴. Istotny jest zatem także **cel przepisu** – w zakresie omawianej problematyki jest to **ograniczenie obowiązku wypłaty świadczeń przez UFG w oparciu o kryterium podmiotowe**. Jak wspomniano, charakter roszczeń opartych np. na art. 446 § 4 k.c. przemawia za wnioskiem, że wyłączenie z art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych miało na celu ograniczenie odpowiedzialności Funduszu wobec posiadacza, niemniej jednak powinno ono „rozszywać się” również na pośrednio – na skutek jego śmierci – poszkodowanych. Jak się bowiem podnosi w literaturze, ustalony przez zasadę pierwszeństwa wykładni językowej porządek preferencji reguł wykładni jest jedynie porządkiem *prima facie*, a więc można od niego w pewnych sytuacjach odstąpić i przypisać pierwszeństwo wykładni syste-

²⁴ Zob. wyrok NSA z 29 listopada 1998 r., IV SA 790/88, Lex nr 11547.

mowej lub funkcjonalnej²⁵. Przemawiać za tym mają ważne racje prawne, społeczne, ekonomiczne, moralne²⁶. Wolno odstąpić od literalnego znaczenia wówczas, gdy znaczenie to prowadzi do absurdalnych konsekwencji (*argumentum ad absurdum*)²⁷. **W analizowanym przypadku można uznać, że wyłączenie odpowiedzialności UFG wobec posiadacza za szkodę wyrządzoną przez kierującego pojazdem mechanicznym, z jednoczesnym przyjęciem jej istnienia wobec osób pośrednio poszkodowanych, które niejako „wywodzą” swoje roszczenia ze śmierci owego posiadacza byłoby absurdalne i przeczyłoby sensowi omawianego wyłączenia.**

Istotna jest również wykładnia systemowa (*argumentum a rubrica*), a więc uwzględniająca nie tylko umiejscowienie danego przepisu w obrębie całego aktu prawnego (systematyka wewnętrzna aktu prawnego), ale także traktująca system prawa jako całość jednolitą i harmonijną²⁸. Znaczenie ma więc także to, do jakiej gałęzi należy przepis (systematyka zewnętrzna aktu prawnego). Jak już wspomniano, obowiązek wypłaty świadczeń przez Fundusz oraz ubezpieczyciela powstaje jedynie wówczas, gdy sprawcy można przypisać odpowiedzialność na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. To powoduje, że nie można – interpretując art. 106 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – „odrywać się” od sensu i charakteru roszczeń podnoszonych w związku ze śmiercią poszkodowanego bezpośrednio. Skoro traktujemy je jako „pochodne” względem roszczeń zmarłego (choć mające charakter samodzielny), wykładnia musi prowadzić do wniosku, że cyt. wyłączenie obejmuje także roszczenia pośrednio poszkodowanych.

Subsydiarną rolę wobec wykładni językowej odgrywa również wykładnia funkcjonalna, biorąca pod uwagę także pewne zasady pozaprawne, jak choćby względy społeczne, moralne itp. **Ważny jest zatem kontekst przepisów prawa, a więc także np. *ratio legis* danego przepisu.** I to właśnie dyrektywa odwołująca się do celu regulacji prawnej (*ratio legis*) jest najczęściej używanym kanonem wykładni funkcjonalnej²⁹ (wykładnia celowościowa). Cel prawodawcy musi być realizowany także przez interpretatora prawa, a więc m.in. sądy stosujące prawo. W analizowanym zagadnieniu celem jest niewątpliwie wyłączenie odpowiedzialności Funduszu za szkodę wyrządzoną przez kierującego posiadaczowi pojazdu w sytuacji, gdy wbrew nakazowi ustawy nie zawarł umowy obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Jako że Fundusz pełni funkcję uzupełniającą w systemie ubezpieczeń obowiązkowych, nie można przyjmować, że skoro celem przepisu jest wyłącze-

²⁵ Zob. M. Zieliński. 1998. „Wyznaczniki reguł wykładni prawa”, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1998 (nr 3–4), s. 4 – podaję za L. Morawski. 2002. „Wykładnia w orzecznictwie sądów”, Toruń, s. 100.

²⁶ Zob. L. Morawski, *op. cit.*, s. 100.

²⁷ Tamże, s. 101. Tak też wyrok SN z 8 maja 1998 r., I CKN 664/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 7; uchwała SN z 8 lutego 2000 r., I KZP 50/99, OSNKW 2000, nr 3–4, poz. 24.

²⁸ Zob. J. Wróblewski. 1988. „Sądowe stosowanie prawa”, Warszawa, s. 139 – podaję za L. Morawski, *op. cit.*, s. 162.

²⁹ Zob. L. Morawski, *op. cit.*, s. 210.

nie odpowiedzialności wobec posiadacza w wyżej wymienionej sytuacji, to wyłączenie to nie ma obejmować roszczeń osób, które „wywodzą” swe roszczenia ze śmierci poszkodowanego, wobec którego Fundusz odpowiedzialności nie ponosi. Odmierna interpretacja stałaby w opozycji z domniemaniem racjonalności ustawodawcy (zakłada się powszechnie, że prawodawca tworzy przepisy w sposób sensowny, racjonalny i celowy, traktując system prawny jako całość). To ostatnie musi oznaczać z punktu widzenia interpretatora, że prawo powinno być interpretowane w taki sposób, aby tworzyło system spójny z punktu widzenia prakseologicznego.

Wreszcie przepisy szczególne, wyjątkowe nie powinny być poddawane interpretacji rozszerzającej. Niemniej jednak **w niektórych sytuacjach dokonanie wykładni rozszerzającej może uzasadniać ratio legis przepisu**³⁰. Sądzę, że właśnie z taką sytuacją mamy do czynienia. Z jednej strony art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych można uznać za wyjątkowy, z drugiej jednak – celem jego wprowadzenia jest wyłączenie odpowiedzialności wobec osoby (posiadacza), która nie dopełniła obowiązku ubezpieczenia, a szkoda została jej wyrządzona przez kierującego pojazdem. Za objęciem wyłączeniem przewidzianym w cyt. przepisie także pośrednio poszkodowanych (z związku ze śmiercią posiadacza) przemawia również dyrektywa wykładni *ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio* (gdzie taki sam cel, tam taka sama dyspozycja ustawy). Inaczej mówiąc, uzasadnione jest twierdzenie, że **skoro roszczenia osób bliskich zmarłego są konsekwencją doznania szkody na osobie przez bezpośrednio poszkodowanego, skutkującej jego śmiercią, wspomniane wyłączenie ma do nich zastosowanie per analogiam**. Związek roszczeń z art. 444–445 i 446 czy 448 k.c. prowadzi do wniosku, że właśnie w tym przypadku dopuszczalna jest analogia nawet z przepisu wyjątkowego, bowiem stan faktyczny nieunormowany (brak wyraźnego wskazania w art. 106 ust. 6, że chodzi również o pośrednio poszkodowanych w związku ze śmiercią posiadacza) odpowiada tym samym warunkom, które uzasadniały wydanie przepisu wyjątkowego³¹. Zastosowanie analogii wypełnia zatem w pewien sposób lukę (nieobjęcie wyłączeniem pośrednio poszkodowanych), gdyż jej pozostawienie musielibyśmy uznać za sprzeczne z *ratio legis* cyt. przepisu.

Ważna jest również wykładnia *a fortiori* (jeśli A, to tym bardziej B)³². Jedną z jej postaci jest wnioskowanie *a maiori ad minus*, drugą – *a minori ad maius*. W analizowanej sprawie należy uznać, że skoro Fundusz nie odpowiada wobec nieubezpieczonego posiadacza pojazdu w razie wyrządzenia mu szkody przez kierującego pojazdem, to tym bardziej winien być zwolniony z odpowiedzialności wobec osób, których roszczenia są „refleksem” szkody głównej, doznanej przez bezpośrednio poszkodowanego.

³⁰ Zob. uchwałę SN z 16 listopada 2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 92.

³¹ Zob. L. Morawski, *op. cit.*, s. 313–314 i cyt. tam orzecznictwo.

³² Tamże, s. 324.

3.2. Problem relacji art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych do roszczeń z art. 448 k.c.

Odrębnej uwagi wymaga problem stosowania art. 106 do roszczenia o zaśluszczywienie na podstawie art. 448 k.c., a więc w razie wytoczenia powództwa nawiązującego do koncepcji naruszenia więzi rodzinnej ujmowanej jako dobro osobiste. Kwestia ta wiąże się z faktem, że sądy uznają od kilku lat, że członek rodziny zmarłego doznaje własnej krzywdy, będącej następstwem naruszenia dobra osobistego w postaci więzi rodzinnych³³. Traktuje się go nie jako jedynie pośrednio poszkodowanego, ale jako poszkodowanego bezpośrednio twierdząc jednocześnie, że zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela wynikający z art. 34 obejmuje także tę krzywdę. Ponownie – odwołując się do wykładni językowej – może się wydawać, że cyt. przepis nie ma tu zastosowania (jeśli poszkodowany nie jest oczywiście jednocześnie posiadaczem pojazdu). Niemniej jednak, o czym już była mowa, *iunctim* w przypadku obu typów roszczeń (wywodzonych z art. 446 oraz 448 k.c.) jest śmierć bezpośrednio poszkodowanego. Wprawdzie roszczenia te mają charakter samodzielny, jednak nie można jednocześnie tracić z pola widzenia faktu, że **gdyby nie śmierć bezpośrednio poszkodowanego, roszczenia osób trzecich w ogóle by nie powstały**. Inaczej mówiąc, nie byłoby potrzeby sięgać do przepisów ogólnych o odpowiedzialności odszkodowawczej, przepisów prawa ubezpieczeniowego, w tym dotyczących wyłączeń czy ograniczenia zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela czy UFG, co wiąże się m.in. z zasadą akcesoryjności odpowiedzialności ubezpieczyciela (zob. zwłaszcza art. 34–36 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych) czy szczególnymi funkcjami, jakie ma spełniać UFG. To powoduje, że również w razie wystąpienia okoliczności egzoneracyjnej (np. wyłącznej winy poszkodowanego), odpowiedzialność jest wyłączona nie tylko wobec poszkodowanego, ale także – w razie jego śmierci – wobec np. członków najbliższej rodziny.

Warto również odwołać się do argumentów natury historycznej. W dniu uchwalenia omawianych przepisów (art. 106 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych i d. art. 55 ustawy o działalności ubezpieczeniowej z 1990 r.) nie istniała ani w doktrynie, ani w orzecznictwie koncepcja „więzi rodzinnych” jako dobra osobistego, do którego naruszenia może prowadzić śmierć bezpośrednio poszkodowanego. Dlatego nielogiczne wydaje się interpretowanie tych przepisów w ten sposób, że nie obejmują roszczeń osób bliskich tylko dlatego, że nie mają statusu posiadacza pojazdu mechanicznego, którego ruch doprowadził do śmierci bezpośrednio poszkodowanego.

Oprócz tego art. 106 (a poprzednio – art. 55) dotyczy szkody w mieniu i na osobie, a z pewnością naruszenie więzi rodzinnej i związana z tym krzywda w postaci smutku, żalu, uczucia osamotnienia itp. nie jest szkodą na osobie.

³³ Zob. wyrok SN z 14 stycznia 2010 r., IV CSK 307/09, OSP 2011, nr 2, poz. 15 z głosem M. Wałachowskiej; uchwała SN z 22 października 2010 r., III CZP 76/10, OSP 2001, nr 9, poz. 96 z glosami M. Wałachowskiej, M. Łolika, B. Lackorońskiego; uchwała SN z 13 lipca 2011 r., III CZP 32/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 10 (głosy: M. Wałachowska, Prawo Asekuracyjne 2011 nr 4, s. 88 i n.; B. Lackoroński – OSP 2012, nr 3, poz. 32, M. Łolik – OSP 2012 nr 3, poz. 32).

Jeśli te ujemne następstwa natury niemajątkowej miałyby postać rozstroju zdrowia (rozumianego jako medycznie stwierdzalna choroba, a więc np. nerwica, depresja), wówczas podstawą roszczenia nie powinien być art. 448 k.c., ale art. 445 § 1 w zw. z art. 444 k.c., przy założeniu, że rozstrój zdrowia osoby bliskiej zmarłego pozostaje w adekwatnym związku przyczynowym ze zdarzeniem (por. art. 361 k.c.). Niemniej jednak również wtedy można by sprowadzić problem do takiej interpretacji, że nawet wówczas, jeśli zastosujemy art. 445 k.c., a dochodzący z tego tytułu roszczenia w związku ze śmiercią innej osoby, nie jest posiadaczem pojazdu, wykładnia językowa musiałaby prowadzić do wniosku, że wyłączenie z art. 106 nie ma tu zastosowania (a więc UFG byłby zobowiązany do wynagrodzenia tej szkody).

W związku z tym, że naruszenie więzi rodzinnej, które ma zdaniem wielu sądów uzasadniać kompensację krzywdy poprzez zapłatę odpowiedniej sumy zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c.³⁴, nie stanowi szkody na osobie (a więc jest to inne dobro, niż wymienione m.in. w art. 98 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych), w ogóle dyskusyjna jest odpowiedzialność Funduszu. Artykuł 98 posługuje się innym sformułowaniem niż art. 34 tejże ustawy: pierwszy z przepisów wymienia jedynie „szkody na osobie” i „w mieniu”, zaś art. 34 „szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia”. Względ na postulat racjonalności ustawodawcy przemawia za tezą, że **zakresy tych przepisów nie są tożsame**. Gdyby miało być inaczej, ustawodawca jednolicie określiłby zakres szkód, których kompensacji może domagać się uprawniony od ubezpieczyciela bądź Funduszu.

Ponadto warto zauważyć, że konstrukcja roszczenia przewidziana w art. 446 § 4 k.c. nie została powiązana z naruszeniem dóbr osobistych³⁵, podobnie, jak w art. 166 kodeksu zobowiązań z 1933 r.³⁶ Sfera psychiczna osób bliskich zmarłego stanowi więc wartość niemajątkową chronioną szczególnym przepisem prawa. Nie ma zatem potrzeby kreować w tym zakresie nowego dobra osobistego³⁷, które ma być naruszone przez śmierć bezpośrednio poszkodowanego na skutek czynu niedozwolonego. Z pewnością nie chodzi tu o „szkodę na osobie”.

4. Wnioski

Sądzę, że na tle omawianych zagadnień oraz w związku z umiejscowieniem UFG w systemie ubezpieczeń obowiązkowych, zasadne jest odejście od wykładni językowej. **Związek roszczeń posiadacza pojazdu oraz powstających w związku z jego śmiercią jest tak ścisły, że nielogiczne**

³⁴ Zob. postanowienie SN z 27 czerwca 2014 r., III CZP 2/14, OSNC 2014, nr 12, poz. 124.

³⁵ Zob. M. Wałachowska, *op. cit.*, s. 281; K. Kryła. 2013. „Zadośćuczynienie pieniężne dla najbliższych członków rodziny zmarłego – uwagi na tle art. 446 § 4 k.c.”, *Przegląd Sądowy* 2013 (nr 2), s. 73.

³⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. z 1933 r. Nr 82, poz. 598, z późn. zm.).

³⁷ Zob. też J. Jastrzębski. 2007. „O granicach kompensacji”, w: „Odpowiedzialność odszkodowawcza”, J. Jastrzębski (red.), Warszawa, s. 7.

byłoby przyjęcie, że wyłączenie z art. 106 ust. 6 pkt 1 dotyczy tylko roszczeń posiadacza (który przeżył wypadek drogowy – uwaga M.W.), nie obejmuje zaś roszczeń osób trzecich, powstających w związku z jego śmiercią. Skoro roszczenia „główne” wobec UFG ustawodawca wyłączył, to jedyną logiczną i spójną wykładnią musi być ta, która zakłada, że wyłączenie to niejako „rozciąga się” również na roszczenia osób trzecich, poszkodowanych w sposób pośredni. Inna interpretacja prowadziłaby do wniosku, że osoba, która nie dopełniła obowiązku ubezpieczenia, której szkodę wyrządził kierujący pojazdem, nie jest objęta ochroną, zaś w razie jej śmierci – inne osoby już tak, i to mimo tego, że ich roszczenia nie mogą powstać, jeśli śmierć nie jest następstwem zdarzenia, za które można przypisać odpowiedzialność samemu sprawcy, a w konsekwencji ubezpieczycielowi czy Funduszowi.

Argument o niezasadności stosowania powyższego wnioskowania wyłącznie na podstawie wykładni literalnej wywodzę ze związku roszczeń (i ich zasadności *in casu*) wynikającego z faktu, iż mają źródło w tym samym zdarzeniu (tu: powstają w związku z ruchem pojazdu mechanicznego). Podobną korelację tych roszczeń i w pewnym sensie także sytuacji prawnej uprawnionych widać, gdy analizujemy wpływ przyczynienia się bezpośrednio poszkodowanego do powstania lub zwiększenia rozmiarów szkody (np. gdy chodzi o podróżowanie posiadacza z kierowcą będącym pod wpływem alkoholu czy nieposiadającym uprawnień do kierowania pojazdem, albo rażąco łamiącym zasady ruchu drogowego). Niewątpliwie naganne zachowanie zmarłego, które przyczyniło się do jego zgonu nie może pozostać bez wpływu na zakres roszczeń poszkodowanych pośrednio (np. wdowy występującej z roszczeniem o rentę odszkodowawczą czy odszkodowanie z art. 446 k.c.). Gdyby faktu tego nie brać pod uwagę, jej sytuacja prawna byłaby lepsza w porównaniu z sytuacją poszkodowanego, który przeżył, a z uwagi na jego przyczynienie się zakres obowiązku odszkodowawczego uległ stosownemu zmniejszeniu (por. art. 362 k.c.).

Podobne argumenty można podnieść w sytuacji, gdyby poszkodowany posiadacz pojazdu przeżył: czy osoby trzecie miałyby własne roszczenia np. w razie jego poważnej szkody na osobie, w sytuacji gdy art. 106 ust. 6 pkt 1 miałby zastosowanie? Byłoby przecież nielogiczne twierdzenie, że wobec poszkodowanego posiadacza UFG odpowiedzialności nie ponosi, a nie jest ona wyłączona np. wobec współmałżonka będącego współposiadaczem, który twierdzi (na podstawie art. 448 k.c.), że wskutek bardzo poważnej szkody na osobie współmałżonka (np. nieodwracalnego uszkodzenia centralnego układu nerwowego) naruszono jego prawo do więzi rodzinnych. Nie taki jest cel tego wyłączenia i miejsce oraz funkcje spełniane przez UFG. Jest to o tyle istotne, że znane są już pierwsze orzeczenia, które właśnie na podstawie art. 448 k.c. przyznają zadośćuczynienie najbliższemu członkowi rodziny poszkodowanego, który doznał bardzo poważnej szkody na osobie³⁸.

³⁸ Zob. np. wyrok SA we Wrocławiu z 17 września 2013 r., I ACa 840/13, niepubl. (sąd przyznał po 150 tys. zł dzieciom w związku z naruszeniem ich prawa do więzi rodzinnych, będącym następstwem szkody na osobie doznanej przez ich matkę).

5. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza przepisów, poglądów doktryny oraz orzecznictwa, a także charakteru roszczeń, których dotyczy niniejsze opracowanie oraz odwołanie się do powszechnie stosowanych zasad wykładni prawa prowadzi do następujących wniosków.

1. Treść wyłączenia przewidzianego w art. 106 ust. 6 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych w powiązaniu go z charakterystyką roszczeń powstających w związku ze śmiercią nieubezpieczonego posiadacza pojazdu, który doznał szkody na skutek działań kierowcy, nie może być poddawana jedynie wykładni literalnej. Związek roszczeń, jakie przysługują poszkodowanemu posiadaczowi w związku ze szkodą wyrządzoną mu przez kierującego pojazdem oraz tych, które przysługują innym osobom w związku ze śmiercią posiadacza powoduje, że zasadne jest odejście od wykładni literalnej na rzecz wykładni logicznej i celowościowej;

2. W konsekwencji, odwołując się do roli Funduszu, celów jego działalności i zakresu zadań (w powiązaniu z charakterem omawianych roszczeń) należy uznać, że wyłączenie przewidziane w art. 106 ust. 6 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych obejmuje również pośrednio poszkodowanych, których roszczenia powstają w związku ze śmiercią nieubezpieczonego bezpośrednio poszkodowanego posiadacza, gdy szkodę wyrządził mu kierujący pojazdem.

Jednocześnie można dojść do wniosku, że mamy do czynienia ze swoistą luką w prawie powodującą brak ochrony osób pośrednio poszkodowanych w sytuacji objętej regulacją art. 106 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych. *De lege ferenda* można by postulować doprecyzowanie tej regulacji i wyraźne przesądzenie, czy omawiane wyłączenie dotyczy także roszczeń osób wymienionych w art. 446 k.c. (a nawet dochodzonych na podstawie art. 448 k.c.), czy też nie.

dr hab. Monika Wałachowska

*Katedra Prawa Ubezpieczeniowego Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*

Bibliografia

- Bieniek G. 2004. „Cywilnoprawna problematyka ubezpieczenia OC pojazdów mechanicznych na tle nowych uregulowań”, *Przegląd Sądowy* 2004 (nr 5).
- Bieniek G.. 2011. „Odpowiedzialność cywilna za wypadki drogowe”, Warszawa: Lexis-Nexis.
- Grzybowski S. 1957. „Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego”, Warszawa: Wyd. Prawnicze.
- Jastrzębski J. 2007. „O granicach kompensacji”, w: „Odpowiedzialność odszkodowawcza”, J. Jastrzębski (red.), Warszawa: C.H. Beck.
- Kowalewski E. 2003. „Ocena nowego ustawodawstwa ubezpieczeniowego”, *Państwo i Prawo* 2003 (nr 12).
- Kryla K. 2013. „Zadośćuczynienie pieniężne dla najbliższych członków rodziny zmarłego – uwagi na tle art. 446 § 4 k.c.”, *Przegląd Sądowy* 2013 (nr 2).

- Kubas A. 1976. „Zachowanie osób trzecich jako przyczynienie się poszkodowanego”, *Studia Cywilistyczne* 1976, t. XXVI.
- Lackoroński B. 2009. „Zadośćuczynienie pieniężne za krzywdy wynikłe ze śmierci najbliższego członka rodziny na podstawie art. 446 § 4 k.c.”, *cz. 2, Palestra* 2009 (nr 9–10).
- Matys J. 2010. „Model zadośćuczynienia pieniężnego z tytułu szkody niemajątkowej w kodeksie cywilnym”, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Morawski L. 2002. „Wykładnia w orzecznictwie sądów”, Toruń.
- Murphy J. 2007. „Street on Torts”, Oxford.
- Nesterowicz M. 1989, w: „Kodeks cywilny z komentarzem”, t. I, J. Winiarz (red.), Warszawa.
- Orlicki M. 2007, w: M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński, „Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych”, Bydgoszcz–Poznań.
- Piątowski J.S. 1977. „Głosa do wyroku SN z 16 stycznia 1976 r., II CR 692/75”, *Nowe Prawo* 1977 (nr 7–8).
- Romanowski M., A.M. Weber. 2013. „W sprawie wydłużenia terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego przeciwko Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu”, *Prawo Asekuracyjne* 2013 (nr 3).
- Szpunar A. 1970. „Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym”, *Studia Cywilistyczne* 1970, t. XV.
- Szpunar A. 1971. „Wina poszkodowanego w prawie cywilnym”, Warszawa.
- Szpunar A. 2000. „Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej”, Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Wałachowska M. 2014. „Wynagrodzenie szkód deliktowych doznanych przez pośrednio poszkodowanych (na skutek śmierci albo uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia osoby bliskiej)”, Warszawa: LexisNexis.
- Wanat-Poleć E. 2007. „Nowe zadania UFG w świetle wdrożenia do polskiego prawa Piątej Dyrektywy komunikacyjnej”, *Prawo Asekuracyjne* 2007 (nr 3).
- Wendehorst Ch.C. 2006. „Wrongful death and compensation for pecuniary loss”, w: E. Koziol (red.), B.C. Steininger (red.), *European Tort Law 2006*, Wien–London 2008.
- Wróblewski J. 1988. „Sądowe stosowanie prawa”, Warszawa.
- Zieliński M. 1998. „Wyznaczniki reguł wykładni prawa”, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1998 (nr 3–4).

Exclusion of Liability of the Insurance Guarantee Fund for Damages Caused to the Owner of an Uninsured Motor Vehicle by its Driver and Claims of Indirect Victims

This article aims to analyse the issue of boundaries of responsibility of the Insurance Guarantee Fund, taking into account the content of art. 106 paragraph 1, item 1 of the Law on Compulsory Insurance (2003). This regulation provides for the exemption of the Fund from liability towards the uninsured vehicle owner for the damage caused by a driver. Given the scope of the Fund's liability (see art. 98), it is necessary to consider whether the so-called indirect victims can claim damages based on art. 446 of the Civil Code (and sometimes also on art. 448 in connection with the concept of violation of family ties).

Keywords: civil liability, Insurance Guarantee Fund, motor vehicle insurance, indirect victims.